

Waag bepleitte Van der Made de onderwerpen van de nieuwe literatuur niet te beperken tot de wereld van boer en soldaat. Een kritisch geschreven moderne-stadsroman kon óók een volks karakter hebben.

Wie Van den Bogaards boek leest, verbaast er zich over dat al niet veel eerder aan deze schrijversgroep een wetenschappelijk verantwoorde studie als deze is gewijd. De schrijver geeft daar zelf een verklaring voor. Gedurende een lange tijd is er sprake geweest van een „demoniserende benadering” van alles wat met nationaal-socialisme samenhangt. De benadering die als „praktisch voordeel” heeft dat iedere verwantschap tussen nationaal-socialistische en eigen denkbeelden kan worden uitgesloten. Die observatie lijkt mij juist. Bij zo'n opstelling hoeft men zich ook geen moeite te getroosten iets van de geschiedenis te begrijpen. Wie wél inzicht wil verkrijgen in de aard van fascisme en nationaal-socialisme, zal zich met kritische zin tot de bronnen moeten wenden.

Han Foppe

W.S. HUBERTS, *Schrijver tussen daad en gedachte. Leven en werken van George Kettmann jr. (1898-1970)*, met een bibliografie, 250 p.

FRANK VAN DEN BOGAARD, *Een slottroep in de letteren. „Groot Nederland”, de SS en de Nederlandse literatuur (1942-1944)*. Beide: Stichting Bibliographia Neerlandica, 's-Gravenhage, 1987.

Ongenuanceerd Afrika-beeld?

Na de onafhankelijkheid van diverse Afrikaanse landen verschenen in het buitenland een aantal literatuurstudies die aantonden dat het Afrika-beeld in de zogenaamde koloniale literaturen sterk vertekend en stereotiep was.

I. Fanoudh-Siefer had het over *Le mythe du nègre* (Parijs, 1968) en D. Hammond en A. Jablow gewaagden van *The Africa that never was* (New York, 1970). Soortgelijke analyses werden gemaakt door o.a. G. Killam (1968), M. Steins (1972), L.-F. Hoffmann (1973) en B. Street (1975).

De studie *De Kongo in de Vlaamse fictie- en reisverhalen* van K. Bogers en P. Wymeersch kan in het verlengde van deze buitenlandse publikaties gezien worden. Ook deze onderzoekers stellen zich tot doel het stereotiepe beeld dat de Vlaamse Afrika-auteur van de Afrikaanse mens in zijn werk ophangt te reveleren. Bij alle literatoren (met uitzondering van G. Walschap en J. Bergeyck) vinden ze dergelijke vooroordelen terug. Aan de hand van citaten uit diverse romans en reisverhalen wordt geïllustreerd dat de blanke auteur de Afrikaan en diens samenleving vanuit een sterk superioriteitsgevoel uitbeeldt. Afrikanen verschijnen als gelukkige wilden, naïeve kinderen, cultuurloze barbaren, twist-zieke ruziestokers, geobsedeerde wellustigen of belachelijke dwazen. Ook de Afrikaanse maatschappelijke instellingen, kunstuitingen en gewoonten (polygaam huwelijksstelsel, magie, geloof, dans, geneeskunde) worden door veel Vlaamse auteurs vanuit een evolutionistisch standpunt benaderd en als decadent of achterlijk voorgesteld.

Het is evident dat heel wat Nederlandse Afrika-auteurs een weinig genuanceerd, sterk vertekend en zelfs fontief beeld schetsen van de Afrikaanse mens en diens cultuur. De vele citaten die Bogers en Wymeersch aanhalen, spreken op dit punt voor zichzelf en ondersteunen hun hypothese dat in deze Afrika-literatuur „de mythe van het duistere kontinent” (p. 135) bevestigd wordt.

Wie echter het ongenueerde karakter van een aantal opvattingen of publikaties wil illustreren, dient zelf de nodige zin voor nuancering op te brengen. En voor een nuancerende houding is in deze studie nauwelijks plaats. Een gebrek aan nuancering dat zowel van toepassing is op het behandelde corpus, de gebruikte methode, als op het wetenschappelijk apparaat.

Het literaire corpus dat behandeld wordt, is uitermate onvolledig. De bibliografie vermeldt slechts een 100-tal titels, daar

waar de Vlaamse Afrika-literatuur meer dan 200 zelfstandige proza-publicaties omvat.

Onvolledigheid schuilt ook in de gevolgde methode. Wie in een roman citaten gaat verzamelen, verwaarloost gemakkelijk de overkoepelende thematiek, de algemene wending van de romanplot of de gehele tendens van het werk. L. Bittremieux heeft zich in zijn schetsen misschien wel eens ironiserend uitgelaten over een bepaalde Yombe-mens, maar zijn oeuvre is rijk voorzien van antropologische referenties die de materiële en geestelijke cultuur van de Yombe bijzonder genuanceerd weergeven. Ook het werk van J.M. Elsing, A. Claeys, H. van Thiel en L. Minjauw vertoont een krachtige impact van respectievelijk de Luba-cultuur, de Lunda-geschiedenis, de Ngombe-woordkunst en de Kongo-tradities. Verder kunnen we ook moeilijk het Afrikaanse mensbeeld uit de romans van D. ver Boven, R. van de Linde of G. Tirelire laten inpassen in het stereotiepenpatroon dat Bogers en Wymeersch menen te kunnen afleiden. Het werk van heel wat literatoren laat ons niet toe al te snel te generaliseren. In die optiek zijn de volgende conclusies dan ook moeilijk verteerbaar: „...de auteurs van de verschillende romans () kennen maar één cultuur: de westerse!” (p. 132) of „De afrikaan blijft dus onhandelbaar. Hij is een dier” (p. 136). Erger nog is het wanneer dergelijke ongenueerde uitspraken bovendien niet in het kader van de studie thuishoren. Bijvoorbeeld: „Vele blanke enzaten die in de 'broesse' leefden, zowel in de realiteit als in de romans, werden niet alleen door hun rasgenoten als gek versleten, maar waren dat ook daadwerkelijk” (p. 28).

Over de stijl waarin deze wetenschappelijke studie gesteld is (bijvoorbeeld: „seks, drugs maar zonder rock 'n roll”, p. 61) wil ik niet uitweiden; wel wil ik erop wijzen dat het onvermeld overschrijven uit bronnen niet bepaald netjes is. Ik vermeld hier

slechts de passages over Van Booven (p. 15) waar de studie *Geschiedenis van de Vlaams-Afrikaanse Letterkunde* van A. Verthé en B. Henry (Leuven, 1962, p. 39) woordelijk gevolgd wordt. En het fragment over J. Geeraerts (p. 29) waar M. van Spaandonck (*Yang*, 1973, p. 148) als bron gediend heeft.

Het Afrika-beeld dat onze Vlaamse literatoren in hun werk ophangen, is gelukkig heel wat genuanceerder dan de auteurs van deze studie schetsen.

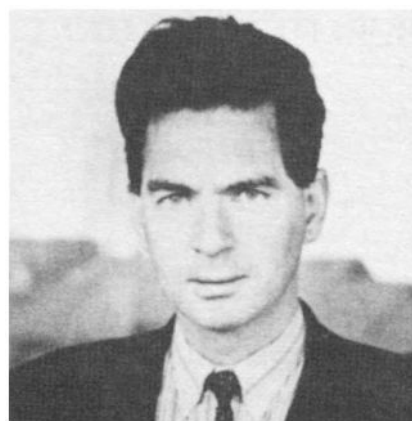
Julien Vermeulen

K. BOGERS en P. WYMEERSCH, *De Kongo in de Vlaamse fictie- en reisverhalen*, Brussel, CEDAF-ASDOC, nrs. 4-5, juli 1987, 167 p.

Literatuur en decadentie

Nu de twintigste eeuw langzamerhand naar zijn einde toeloopt wordt het zowat in alle domeinen van de cultuur duidelijk dat we ook aan een nieuw „fin de siècle” toe zijn. Er zijn inderdaad tal van verschijnselen die crop wijzen dat het doemdenken en de ondergangstemming van onze tijd niet uniek zijn. Bekend is de uitspraak: „les queues des siècles se ressemblent”. Het is dan ook niet zo uitzonderlijk noch helemaal toevallig dat *A rebours* van J.K. Huysmans, een boek dat „de bijbel der decadenten” werd genoemd en dat een „bijna verpletterende werking” heeft gehad, juist nu werd vertaald in het Nederlands (door J. Siebelink), en dat de belangstelling voor de fin-de-siècle-literatuur en cultuur (art nouveau!) in het algemeen zeer sterk is.

Maar over deze doorwerking of „herhaling” gaat het niet in de studie van Jaap Goedegebuure. Hij wil integendeel juist wijzen op het grote verschil „tussen de hedendaagse millenniumvrees en de amor fati waarmee auteurs als Huysmans en Barbey d'Aurevilly het verval van zeden en cultuur gadesloegen”. Volgens Goedegebuure is het decadentisme als literair-historisch verschijnsel beëindigd vóór het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog; het decadentisme dat nu bij velen aan de

Jaap Goedegebuure (°1940).

orde is, ook in de Nederlandse literatuur, beschouwt hij als een regressieve drang, als een nabloei.

Het boek van Goedegebuure is, gezien de reeks waarin het verschijnt, bedoeld als een algemene inleiding en pretendeert ook niet exhaustief te zijn. Het is wel, in zijn beperking, op een aantrekkelijk eclectische manier uitgewerkt; het is bovendien gebaseerd op een zeer brede grondige lectuur van en over het internationale fenomeen van het decadentisme. Het gebruik van de term zelf, decadentisme, als literair historisch begrip, is verrassend. De term werd tot dusver alleen in het Italiaans gehanteerd als periodeconcept. Goedegebuure verkiest hem boven het begrip „esthétisme”, dat enkele jaren geleden door Maarten van Buuren naar voren werd geschoven als periodiserend concept voor de zgn. fin-de-siècle-literatuur. Goedegebuure stelt zich hier in een eerste hoofdstuk polemiserend op tegenover Van Buuren en weegt de voor- en nadelen van beide termen tegenover elkaar af. Hij besluit dat decadentisme niet een beweging is maar een stroming, die ook onderstroming kon worden in realistisch, naturalistisch of symbolistisch werk. M.a.w., decadente elementen kunnen worden gevonden zowel bij naturalistische als bij symbolistische schrijvers.

Voor de niet-gespecialiseerde lezer zijn deze terminologische problemen vermoedelijk minder